MEHNATGA HAQ TO‘LASH TARTIBI: HUQUQIY KAFOLATLAR, MUDDATLAR VA QO‘SHIMCHA HAQ

Kamola Eshtemirova

Jizzax davlat pedagogika universiteti, Ijtimoiy fanlar pedagogika oliy maktabi, Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya. Maqolada mehnatga haq to‘lash tartibi O‘zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi va unga oid ochiq huquqiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Ish haqining huquqiy kafolatlari, uni to‘lash muddati va shakli, ish vaqtidan tashqari, tungi, dam va bayram kunlaridagi ish uchun qo‘shimcha haq, shuningdek, to‘lovni kechiktirishning oqibatlari yoritiladi. Maqola xodim va ish beruvchi uchun amaliy tavsiyalar bilan yakunlanadi.

Kalit so‘zlar: *mehnatga haq to‘lash, ish haqi, Mehnat kodeksi, kafolat, ish vaqtidan tashqari ish, kompensatsiya, mehnat huquqi.*

Аннотация. В статье анализируется порядок оплаты труда в Республике Узбекистан на основе Трудового кодекса и открытых правовых источников. Рассматриваются гарантии по оплате труда, сроки и форма выплаты заработной платы, доплаты за сверхурочную, ночную работу и работу в выходные и праздничные дни, а также последствия задержки выплат. Статья завершается практическими рекомендациями для работников и работодателей.

Ключевые слова: *оплата труда, заработная плата, Трудовой кодекс, гарантии, сверхурочная работа, компенсация, трудовое право.*

Abstract. The article examines the procedure of remuneration for labor in the Republic of Uzbekistan on the basis of the Labor Code and open legal sources. It covers wage guarantees, payment deadlines and form, additional pay for overtime, night work and work on days off and public holidays, and the consequences of late payment. The article concludes with practical recommendations for employees and employers.

Keywords: *remuneration for labor, wages, Labor Code, guarantees, overtime work, compensation, labor law.*

Kirish

Ish haqi xodim uchun asosiy daromad manbai, oila farovonligining moddiy asosi hisoblanadi. Shu sababli mehnat munosabatlarida eng ko‘p nizo tug‘diradigan masalalardan biri aynan mehnatga haq to‘lash tartibi bilan bog‘liq: to‘lov qachon amalga oshiriladi, qanday shaklda beriladi, qo‘shimcha ish qanday baholanadi va muddat buzilsa, nima bo‘ladi. 2023-yil 30-aprelda kuchga kirgan yangi Mehnat kodeksi bu savollarga javob beruvchi qoidalarni bir tizimga solgan.

Tadqiqotning maqsadi — mehnatga haq to‘lash tartibining asosiy elementlarini aniqlash va ularni amaliy misollar bilan izohlashdir. Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: ish haqining huquqiy kafolatlarini tizimlashtirish; to‘lash muddati va shaklini aniqlash; qo‘shimcha haq koeffitsientlarini ko‘rsatish; kechiktirish oqibatlari va huquqlarni himoya qilish yo‘llarini tahlil qilish.

Tadqiqot metodlari

Ishda normativ-huquqiy manbalarni tahlil qilish, tizimli va qiyosiy yondashuv, shuningdek, amaliy hisob-kitob (misol) usullaridan foydalanildi. Ma’lumotlar davlat portali (gov.uz) materiallari va ochiq ommaviy manbalarga tayangan holda 2026-yil 10-noyabr holatida tekshirildi.

Asosiy qism

1. Ish haqining huquqiy kafolatlari. Ish haqi — xodimga bajargan ishining murakkabligi, miqdori, sifati va sharoitiga qarab to‘lanadigan pul shaklidagi haqdir. Mehnatga haq to‘lash sohasida to‘qqizta asosiy kafolat belgilangan: ish haqida kamsitishning taqiqlanishi; teng qiymatli mehnatga erkak va ayollarga teng haq to‘lanishi; eng kam ish haqining belgilanishi; bajarilgan ish uchun haqning ish beruvchining moliyaviy ahvolidan qat’i nazar to‘lanishi; pul o‘rniga tovar yoki xizmat bilan to‘lashning cheklanishi; to‘lash muddati va tartibining qonun bilan

belgilanishi; tungi, bayram, dam kunlari va ish vaqtidan tashqari ish uchun qo‘shimcha haqning kafolatlanishi; ushlab qolinadigan miqdorning cheklanishi; ish haqining o‘z vaqtida to‘lanishi [2].

Ushbu kafolatlar orasida to‘rtinchisi alohida ahamiyatga ega: u tadbirkorlik xavfini xodim zimmasiga yuklashni istisno qiladi.

2. To‘lash muddati va shakli. Ish haqi kamida yarim oyda bir marta to‘lanadi, ikki to‘lov orasidagi muddat 16 kundan oshmasligi kerak. To‘lovning aniq kunlari jamoa shartnomasi, ichki hujjat yoki mehnat shartnomasida belgilanadi. Agar to‘lov kuni dam olish yoki bayram kuniga to‘g‘ri kelsa, ish haqi undan oldingi kuni to‘lanadi. Ish haqini to‘lash boshqa to‘lovlarga va ularning tartibiga bog‘liq bo‘lmasligi lozim [1]. To‘lov pul shaklida, milliy valyutada (so‘mda) amalga oshiriladi; tovar yoki xizmat bilan to‘lash cheklangan [2].

1-jadval. Ish haqini to‘lash tartibining asosiy elementlari

Element	Qoida
To‘lash davriyligi	Kamida yarim oyda bir marta
To‘lovlar oralig‘i	16 kundan oshmaydi
To‘lov kuni dam yoki bayram kuniga to‘g‘ri kelsa	Undan oldingi kuni to‘lanadi
To‘lov shakli	Pul shaklida, so‘mda; tovar yoki xizmat bilan to‘lash cheklangan
Muddatlar qayerda belgilanadi	Jamoa shartnomasi, ichki hujjat yoki mehnat shartnomasida

3. Qo‘shimcha haq. Ish vaqtidan tashqari, dam va bayram kunlaridagi hamda tungi ish uchun qonun oshirilgan haq to‘lashni nazarda tutadi (2-jadval). Xodim ish vaqtidan tashqari ish uchun pul o‘rniga ishlangan soatlarga teng qo‘shimcha dam vaqtini tanlashi mumkin; bunda ish 1 baravar to‘lanadi, dam vaqti esa haq to‘lanmaydi. Dam yoki bayram kunidagi ish uchun ham shunday tartib mavjud: boshqa kun dam olinadi, ishlangan kun 1 baravar to‘lanadi. Jamoa shartnomasi yoki mehnat shartnomasi yuqoriroq ustama belgilashi mumkin [3].

2-jadval. Qo‘shimcha haq koeffitsientlari

Ish turi	Kamida to‘lanadigan haq

Ish vaqtidan tashqari ish	2 baravar
Dam kunida ishlash (odatdagi dam kuni bo‘lmagan kun)	2 baravar
Ish kuni hisoblanmaydigan bayram kunida ishlash	2 baravar
Tungi ish (soatbay)	1,5 baravar

Misol. Soatlik stavkasi 25 000 so‘m bo‘lgan xodim ish vaqtidan tashqari 2 soat ishlagan. Unga to‘lanadigan kamida: 25 000 × 2 soat × 2 = 100 000 so‘m.

4. To‘lovni kechiktirish oqibatlari. Ish beruvchi ish haqini kechiktirsa, xodimga kechiktirilgan har bir kun uchun kompensatsiya to‘laydi. Uning miqdori Markaziy bankning o‘sha vaqtda amalda bo‘lgan qayta moliyalashtirish stavkasidan kelib chiqib hisoblanadi [4]. Ish haqidan ushlab qolish faqat qonunda nazarda tutilgan hollarda va belgilangan chegaradan oshmagan miqdorda amalga oshirilishi mumkin [2].

5. Huquqlarni himoya qilish. Ish haqi kechiksa yoki noto‘g‘ri hisoblansa, xodim avval mehnat shartnomasi, jamoa shartnomasi va ichki hujjatdagi shartlarni aniqlab, hisob-kitobni tekshirishi, ish beruvchiga yozma murojaat qilishi lozim. Masala hal bo‘lmasa, mehnat inspeksiyasiga, mehnat nizolarini ko‘ruvchi organlarga yoki sudga murojaat qilish mumkin. Bunday nizolarda eng kuchli dalil — yozma hujjatlar va hisob-kitoblardir.

Xulosa

Tahlil mehnatga haq to‘lash tartibi uch yo‘nalishda xodim huquqini himoya qilishini ko‘rsatdi: ish haqining kafolatlangan miqdori va adolatliligi; to‘lovning aniq muddat va shaklda amalga oshirilishi; qoida buzilganda javobgarlik, ya’ni kompensatsiya mexanizmi. Ish haqi kamida yarim oyda bir marta, 16 kundan oshmagan oraliqda, so‘mda va to‘liq to‘lanishi, ish vaqtidan tashqari, dam va bayram kunidagi ish uchun kamida 2 baravar, tungi ish uchun kamida 1,5 baravar haq belgilanishi muhim xulosalardir.

Amaliy tavsiya sifatida ish beruvchilarga to‘lov muddatlarini ichki hujjatlarda aniq belgilash va to‘lov kunini dam olish kuniga to‘g‘rilab qo‘ymaslik, xodimlarga esa mehnat shartnomasi va hisob-kitoblarni yozma shaklda saqlash

tavsiya etiladi. Modda raqamlari va aniq normalar uchun lex.uz dagi Mehnat kodeksi matniga murojaat qilish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ish haqi qachon va qanday tartibda to‘lanishi kerak? [Elektron resurs]. — gov.uz. URL: https://gov.uz/oz/bv/news/view/191007 (murojaat sanasi: 10.11.2026).
2. Mehnatga haq to‘lash sohasidagi asosiy kafolatlar [Elektron resurs]. — gov.uz. URL: https://gov.uz/oz/bv/news/view/228020 (murojaat sanasi: 10.11.2026).
3. Ish vaqtidan tashqari vaqtda hamda dam olish va bayram kunlaridagi ishlar uchun haq to‘lash [Elektron resurs]. — gov.uz. URL: https://gov.uz/oz/advice/554/document/2215 (murojaat sanasi: 10.11.2026).
4. O‘zbekistonda ish beruvchi maosh kechiktirilgan har bir kun uchun xodimga kompensatsiya to‘laydi [Elektron resurs]. — yuz.uz. URL: https://yuz.uz/uz/news/ozbekistonda-ish-beruvchi-maosh-kechiktirilgan-har-bir-kun-uchun-xodimga-kompensatsiya-tolaydi (murojaat sanasi: 10.11.2026).
5. O‘zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi (2023-yil 30-apreldan amalda) [Elektron resurs]. — lex.uz — Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.